

УДК 910.27 Рудницький

Л. Ю. Цюцюра

КАРТОГРАФІЧНІ ТВОРИ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ АКАДЕМІКА СТЕПАНА РУДНИЦЬКОГО

Характеризуються іноязычные картографические произведения С. Рудницкого. Анализируются предпосылки их создания и особенности издания. К статье прилагаются репродукции четырех карт ученого.

The cartographic works in foreign languages created by S. Rudnytskyi are characterized. The preconditions of the cartographic works creation and the details of their publishing are analyzed. The reproductions of four maps by S. Rudnytskyi are presented in the paper.

Постановка проблеми. Дослідженню картографічної діяльності фундатора української національної географії та картографії акад. С. Рудницького присвячено чимало публікацій. Проте його робота над створенням картографічних творів чужоземними мовами окремо практично не вивчалася. Тому дана тема є актуальною.

Огляд попередніх публікацій. Зараз картографічну спадщину С. Рудницького досліджують вчені Н. Падюка, І. Ровенчак, Р. Сосса, О. Шаблій, П. Штойко та інші. Складено бібліографію карт і картосхем ученого, проаналізовано декілька з них, а також наукову картографічну діяльність корифея науки в цілому. Проте малодослідженою ще залишається іншомовна група його картографічних творів. Цієї теми у своїх статтях частково торкалися Н. Падюка та П. Штойко. Зокрема, Н. Падюка досліджувала етнічні (в т. ч. іншомовні) карти С. Рудницького [3], а П. Штойко вивчав твори вченого у контексті аналізу його співпраці з віденським картографічним видавництвом "Freitag & Berndt" [12]. Вийшла також стаття автора даної публікації з близької проблематики [8].

Формулювання цілей статті. Мета автора – проаналізувати передумови створення іншомовних карт ученого, усебічно їх охарактеризувати й оцінити значення для української національної картографії.

Виклад основного матеріалу. Чужомовні мапи становлять чималу частину картографічних праць С. Рудницького. Їх розроблення та видання зумовлено певними чинниками: це і вплив австрійських та німецьких учених на наукову діяльність нашого співвітчизника, зокрема і в сфері картографії; це і праця військовим картографом генерального штабу австрійської армії у 1914-1917 рр.; це і співпраця зі Спілкою визволення України (СВУ), товариством "Osteuropa" та іншими організаціями; це й освітня та наукова діяльність у навчальних закладах Відня і Праги впродовж 1919-1926 рр.; участь у міжнародних мирних конференціях, але, найважливіше, – це прагнення на науковій основі довести, що Україна, як окрема геополітична одиниця, має право на самостійне існування. Все назване й стало передумовою для створення низки різноманітних за змістом і тематикою картогра-

фічних творів ученого.

Насамперед це карти періоду Першої світової війни (1914-1918 рр.) та періоду визвольних змагань (1918-1922 рр.), за винятком довоєнної мапи 1906 р. Найбільше карт було видано у 1915-1916 рр. та у 1918 р. В основному дані карти (етнічні й тематичні) являють собою зображення української території, а також Східної Європи та Галичини. Більшість із них видано німецькою мовою, дещо менше – англійською, дві мапи двомовні (англо-французькі) та по одній – французькою і польською мовами. Майже всі карти С. Рудницького було видано картографічним видавництвом "Freitag & Berndt" у Відні, лише англomовні мапи – підприємством "Rand Mc Nally & Co., N. Y." у Нью-Йорку та франкомовна поштова картка – у Лозанні. Загалом вийшло майже півтора десятка карт чужоземними мовами, а це близько половини усіх картографічних праць ученого.

Найпершою іншомовною картою С. Рудницького стало зображення півкуль польською мовою під назвою "Mapa planiglobowa", яку вчений видав у 1906 р. Це була єдина мапа, яка з'явилася у довоєнний час.

З початком Першої світової війни пов'язаний найбільш плідний період у творчості С. Рудницького з підготовки карт іноземними мовами. Він ознаменувався появою цілої низки різноманітних картографічних творів. Особливої уваги заслуговують етнічні (етнографічні) карти вченого. Велике значення для популяризації України у Європі та світі мала "Ethnographische Übersichtskarte der Ukraina" ("Етнографічна оглядова карта України"), що була додатком до його брошури "Ukraina und die Ukrainer" ("Україна і українці"), виданої у 1914-1915 рр. Карту виготовлено у масштабі 1:7 500 000, розміром 15×32 см. Це перша етнічна мапа вченого, яка неодноразово перевидавалася німецькою та українською мовами (з певними доповненнями) впродовж 1914-1921 рр. [9, с. 42].

В англomовному виданні цієї брошури під назвою "The Ukraine and the Ukrainians" (1915 р.) було вміщено німецькомовну мапу з назвою "Das Wohngebiet der Ukrainer in Europa" ("Українська територія у Європі"). Масштаб карти – 1:20 000 000, розміри – 12,9×17,7 см. Її виконано у чорно-білому кольорі. Карта неодноразово друкувалася у багатьох іноземних книжкових та періодичних

© Л. Ю. Цюцюра, 2012

виданнях у 1915 р. Зокрема, її було вміщено у франкомовному журналі "La Revue Ukrainienne" (№ 1, 1915 р.) та англomовній газеті "The Ukraine" (№ 1, 1915 р.), що виходили у Лозанні. Цю саму карту, але з незначними відмінностями (розміри – 19,3×26,4 см, українська територія подана у червоному кольорі), було долучено до книжки В. Кушніра "Die Ukraine und ihre Bedeutung im gegenwärtigen Krieg mit Russland" (Відень, 1915 р.) та до його ж статті в німецькомовному українському журналі "Ukrainische Rundschau" ("Український огляд"), № 2, 1915 р. На карті вказано, що її випустило видавництво "Freitag & Berndt", на відміну від інших видань. Вона була також додатком до інформаційно-пропагандистської брошури "In tausend Wörtern. Die wichtigsten Anhaben über die Ukraine und ihr Volk in der Vergangenheit und Gegenwart" ("У тисячу слів. Найважливіші дані про Україну та її народ у минулому й сучасності", Відень, 1915). Цю саму карту під назвою "Україна у своїх етнографічних межах" зображено і на двомовному плакаті "Україна = Die Ukraine", виданому в 1920 р. у Відні С. Рудницьким та Г. Гасенком.

Таким чином, карта "Das Wohngebiet der Ukrainer in Europa" витримала найбільшу кількість перевидань. Окрім неї, у праці "The Ukraine and the Ukrainians" було поміщено ще дві мапи англійською мовою: "Map of Central Europe" ("Карта Центральної Європи") і "Map Showing the Soils of European Russia" ("Карта ґрунтів Європейської Росії") [8]. Вони потребують подальшого вивчення.

У 1915 р. те саме видавництво видало мапу "Ethnographische Übersichtskarte des ukrainischen Nationalterritoriums" ("Етнографічна оглядова карта української національної території"), яка за своїм змістом та зовнішнім виглядом дуже подібна до мапи С. Рудницького "Ethnographische Übersichtskarte der Ukraina" 1914-1915 рр. Якщо порівняти ці дві карти, то видно, що вони дуже схожі: мають однаковий масштаб – 1:7 500 000 та розміри – 15×32 см, а також з невеликими відмінностями відображують територію проживання українців. Особливістю останньої мапи є позначення відсоткового числа українського населення в межах історичних земель: Ost-Galizien – 70 %, Podolien – 81 %, Taurien – 42 %, Kuban-Gebiet – 47 % тощо, а також подання назв населених пунктів в українській вимові.

Вагомим доказом того, що згадана вище мапа була розроблена С. Рудницьким, свідчить повна її аналогія з інше однією етнографічною мапою вченого під назвою "Karte der Verbreitung der Ukrainer" ("Карта розміщення українців"), що була додатком до статті "Die Verbreitung der Ukrainer" ("Kartographische Zeitschrift", Wien, 1915) академіка. Вона також вийшла у видавництві "Freitag & Berndt". Про неї, до речі, автор згадував у переліку своїх етнографічних карт [6, с. 219].

У 1916 р. побачила світ фундаментальна монографія вченого німецькою мовою (видавництво "Freitag & Berndt") "Ukraine. Land und Volk"

("Україна. Край і народ"), у якій було шість мап: "Physische Übersichtskarte der Ukraina und der angrenzenden Länder" ("Фізична оглядова карта України і прикордонних держав") у масштабі 1:5 000 000, розміром 27,3×44,5 см; "Geologische Übersichtskarte der Ukraina" ("Геологічна оглядова карта України"); "Tektonisch morphologische Übersichtskarte der Ukraina" ("Тектоніко-морфологічна оглядова карта України"); "Klimatische Übersichtskarte der Ukraina" ("Кліматична оглядова карта України"); "Pflanzengeographische Übersichtskarte der Ukraina" ("Рослинно-географічна оглядова карта України") – всі вони у масштабі 1:10 000 000 і розміром 11,8×21 см; "Ethnographische Übersichtskarte von Osteuropa" ("Етнографічна оглядова карта Східної Європи") має масштаб 1:10 000 000 і розміри 31×32 см.

Згодом, у 1918 р., цю монографію було перевидано англійською мовою у Нью-Йорку під назвою "Ukraine. The land and its people" разом з картами: "General Physical Chart of Ukraine"; "General Ethnographic Map of Eastern Europe"; "Geological Map of Ukraine"; "General Climatic Map of Ukraine"; "Map of the Flora of Ukraine"; "Structural-Morphological Map of Ukraine". Їх підготувало підприємство "Rand Mc Nally & Co., N. Y."

Праця С. Рудницького "Ukraine. Land und Volk" – найважливіший твір ученого з географії України, а карти, які автор помістив у ній, відповідають кращим європейським зразкам. В. Геринович дав їм високу оцінку: "Шість карт (фізична, геологічна, тектоніко-морфологічна, кліматична, флористична і етнографічна), які автор долучив – се діло великої ваги, новість у нас. Се перші того рода українські карти. Вони підносять вартість книжки та надають їй характер інший, чим лиш популярної праці..." [1].

Проаналізуємо докладніше мапу "Physische Übersichtskarte der Ukraina und der angrenzenden Länder" [15] з цієї книги. На ній (мал. 1) зображено градусну сітку з інтервалом у 5°. Карта охоплює територію від 20° сх. д. на заході до 50° сх. д. на сході та майже від 45° пн. ш. на півдні до більш як 50° пн. ш. на півночі. Це землі, що простягаються від Польщі на заході до Каспійського моря і міста Самари на сході та від міст Кенігсберга і Москви на півночі до Чорного моря та Кавказьких хребтів на півдні. Підписано форми рельєфу: *Beskyd, Wygorlat, Gorgany, Tschornogory, Tatra, Rostotsche, Dnipro-Platte, Dnipro-Ebene, Jajla, Pontische Steppe-Ebene, Donezj-Platte, Zentralrussische Platte, Don Ebene, Wolga-Platte, Wolga-Ebene, Kaspische Steppe-Ebene, Jergeni Hugel, Kaukasus, Vorkaukasische Hugel*. Позначено точки з абсолютними висотами: *Lwiv – 320, Moskau – 141, Kyjiw – 132, Charkiw – 119* та інші. Схили форм рельєфу позначено штрихами коричневого кольору. На карті підписано моря – *Schwarzes meer, Asowsches meer, Kaspisches meer* з протоками та затоками, лимани; річки (*Dnipro, Bog, Don* тощо) та озера (*Switjas*). Моря та озера зафарбовано у блакитний колір, а річки позначено чорним. Проведено державні та адміністративні

кордони й межі, підписано назви країн та історичних земель. Суцільною лінією червоного кольору позначено кордон між Росією та Австро-Угорщиною, штриховою – межі адміністративних одиниць. Підписано назви країн: *Rußland, Weiß-Rußland, Ukraina, Polen*; історичних земель: *Polissje, Wolynj, Pokutje, Saporozje, Podilje, Krym, Kubanjs-Gebiet* та інші; назви міст: *Moskau, Warschau, Kyjiw, Minsk, Lemberg (Lwiw), Zytomir, Peremyschl* тощо. В умовних позначеннях подано градацію міст за кількістю мешканців. Позначено залізниці, порти, шахти, фортеці та укріплення.

der Osteuropas" (1918 р.) [16]. Це карта масштабу 1:10 000 000, вона має картографічну сітку. Територія, зображена на мапі, простягається майже від 70° пн. ш. на півночі до 40° пн. ш. на півдні та приблизно від 5-15° сх. д. на заході до 55-65° сх. д. на сході. Меридіани та паралелі проведені з інтервалом у 5°. Це, швидше, картосхема, аніж карта. На ній зображена територія Східної Європи. Лініями червоного, чорного та синьо-сірого кольорів різної конфігурації позначено межі. Червоною суцільною – межі Східної Європи, червоною штриховою – фізико-географічних країн. Чорною штриховою

Мал. 1. Фізична оглядова карта України і прикордонних держав С. Рудницького

Ця карта стала основою при створенні вченим "Стійної фізичної карти України" (1918 р.), а тематичні мапи монографії, збільшені удвічі, були використані як карти-врізки до неї.

Можна припустити, що німецькою мовою вийшла ще одна мапа С. Рудницького під назвою "*Karte der Ukraina*" ("Карта України"). Про це свідчать матеріали листування вченого [2, с. 360], а також дані з бібліографічного покажчика Р. І. Сосси [7, с. 12]. Відомо також українськомовна версія (1918 р.) цієї карти С. Рудницького.

Цікава в тематичному плані карта вченого "*Skizze der Hauptländer von Osteuropa*" ("Ескіз головних країн Східної Європи"). Розміри мапи – 29,7×38,6 см. Вона є додатком до статті "Die Län-

лінією показано етнічні межі народів Східної Європи. Окрім цих меж оконтурено ще поширення кліматичних та інших фізико-географічних явищ – усього 9 типів ліній. Червоною барвою підписано назви природних країн: *Nord Rußland* (Північна Росія), *Groß Rußland* (Велика Росія), *Ukraina* (Україна), *Baltien* (Балтика), *Uralland* (Урал), *Kaspien* (Каспій). Поза межами Східної Європи – *Fenno-Skandien* (Феноскандія), *Mittel Europa* (Середня Європа). Чорним кольором виділено назви етносів: *Esten* (ести), *Letten* (латиші), *Litauer* (литовці), *Weiß-Russen* (білоруси), *Rumänen* (румун), *Kalmüken* (калмики), *Kaukasus Völker* (кавказькі народи) тощо. Позначено найбільші та великі міста: *Kyjiw, Charkiv, Moskau, Petersburg, Riga, Vilna,*

Lemberg, Rostiv, Kisinev та ін. Позначено, але не підписано, річки і моря. Це мапа водночас і природних країн, і етнічна.

Єдина франкомовна карта С. Рудницького називається "**Territoires de la Pologne sous la domination et l'occupation Austro-Allemande**" ("Території Польщі під австро-німецьким пануванням та окупацією"). Видана Польським агентством у Лозанні [17]. Мапу розміщено на поштової листівці. На ній зображено територію Польщі в часи окупації. Розміри – 12,5×15,5 см. Масштаб – 1:7 500 000 (мал. 2). Рік видання не зазначено. Можна припустити, що це 1918-й (одна з ліній фронту датується вереснем 1917-го). Межі Польщі на сході приблизно відповідають кордонам країни у міжвоєнний період. Зафарбовано лише польську територію – синім (на першому примірнику) та червоним (на другому). Підписано землі сусідніх країн – Австро-Угорщина (*Austriche-hongrie*), Німеччина (*Allemagne*), Курляндія (*Courlande*), Литва (*Lithuanie*). Позначено водні простори – Балтійське море (*Mer Baltique*), річки – Дністер (*Dniestr*), Одра (*Odra*) тощо. На території Польщі підписано найбільші – Варшава (*Varsovie*), Гданськ (*Gdansk*), Вільнюс (*Wilno*), Познань (*Poznan*), Краків (*Cracovie*), Львів (*Lwow*) та середні міста. Показано картографічну сітку з інтервалом у 3°. Мапа охоплює територію приблизно від 11° сх. д. на заході до 23-26° сх. д. на сході та майже від 49° пн. ш. на півдні до 58° пн. ш. на півночі. На звороті поштівки подано статистичну таблицю "*Tableau Statistique Comparatif*".

Galicie" ("Карта природних багатств Східної Галичини"). Обидві видані у Відні в картографічному видавництві "Freitag & Berndt". Відомі вчені, дослідники наукової спадщини С. Рудницького О. Шаблій [10, с. 222] і П. Штойко [11, с. 175] вважають С. Рудницького автором цих мап. Ми також дотримуємося цієї думки. На підтвердження наводимо такі факти.

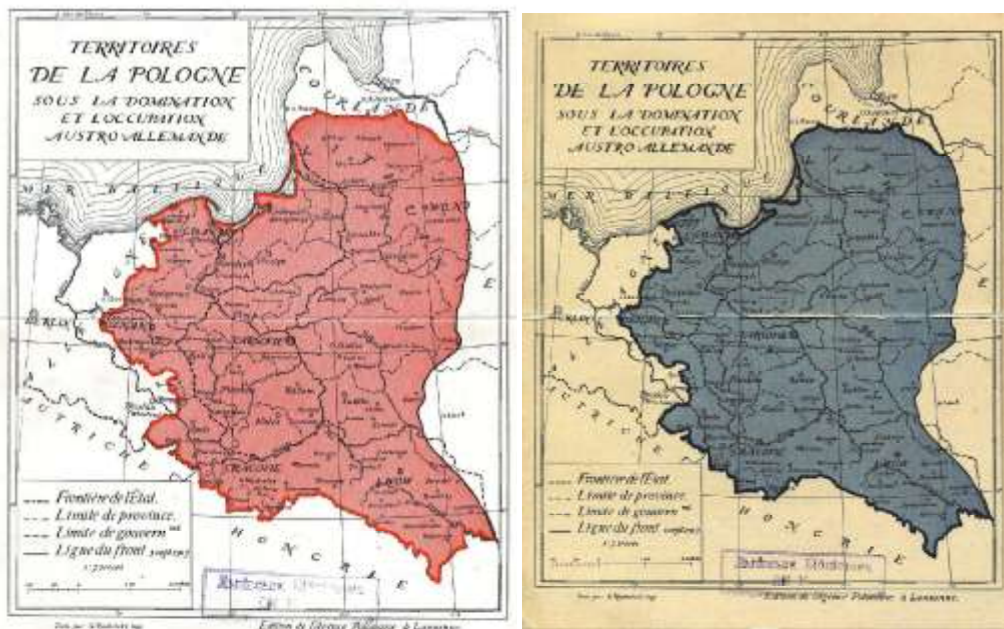
Якщо у військовий період (1914-1918 рр.) в тематиці карт С. Рудницького переважають карти України, то у 1922 р. – Західної України та Галичини. Це зумовлено зміною політичної ситуації в світі, втратою на цьому етапі самостійності України. С. Рудницький змінює пріоритет, розробляє концепцію "галицької державності" як плацдарму для побудови майбутньої соборної України. У 1921-1922 рр. у Відні на сторінках тижневика "Український прапор" вчений друкує статті, присвячені економічним проблемам Галичини.

В одній з них під назвою "Економічні основи галицької державності" вчений докладно аналізує природно-ресурсний потенціал регіону. Тематика статей є ще одним доказом, що автором карт 1922 р. був С. Рудницький. Окрім того, у своїх свідченнях вчений згадує про карти, які він підготував у 1922 р. Це етнополітична карта Східної Європи та політична й економічна карта Галичини [4, с. 101]. Хоча назви мап не збігаються із вищезгаданими (першої карти повністю, другої частково), проте аналіз їх змісту вказує на те, що "Карта Західної України (Галичини і Володимирії)" за своєю суттю є етно-

політичною мапою Східної Європи, оскільки охоплює саме цей регіон та розселення його народів, а "Карта природних багатств Східної Галичини" відповідно відображує її політичні межі та природно-економічний потенціал. Додаткового дослідження потребує інформація про "карти до генуезького меморіалу 1922" [4, с. 102].

Докладніше проаналізуємо вищезгадані мапи.

"**Map of Western Ukraina (Galicie and Lodomeria)**" ("Карта Західної України (Галичина і Володимирія)"). Масштаб – 1:3 000 000, видавець – "Freitag & Berndt", Відень. Видана англійською та французькою мовами. Року видання та автора на мапі не вказано (мал. 3). Розміри карти: 45,7×47,2 см [13]. Вона охоплює територію від Познані,

Мал. 2. Карти території Польщі під австро-німецьким пануванням та окупацією, видрукувані на поштової листівці

У 1922 р. з'явилися двомовні карти англійською та французькою мовами без зазначення автора. Це "Map of Western Ukraina (Galicie and Lodomeria)" ("Карта Західної України (Галичина і Володимирія)") та "Map of natural wealth of Eastern

України (Галичина і Володимирія)". Масштаб – 1:3 000 000, видавець – "Freitag & Berndt", Відень. Видана англійською та французькою мовами. Року видання та автора на мапі не вказано (мал. 3). Розміри карти: 45,7×47,2 см [13]. Вона охоплює територію від Познані,

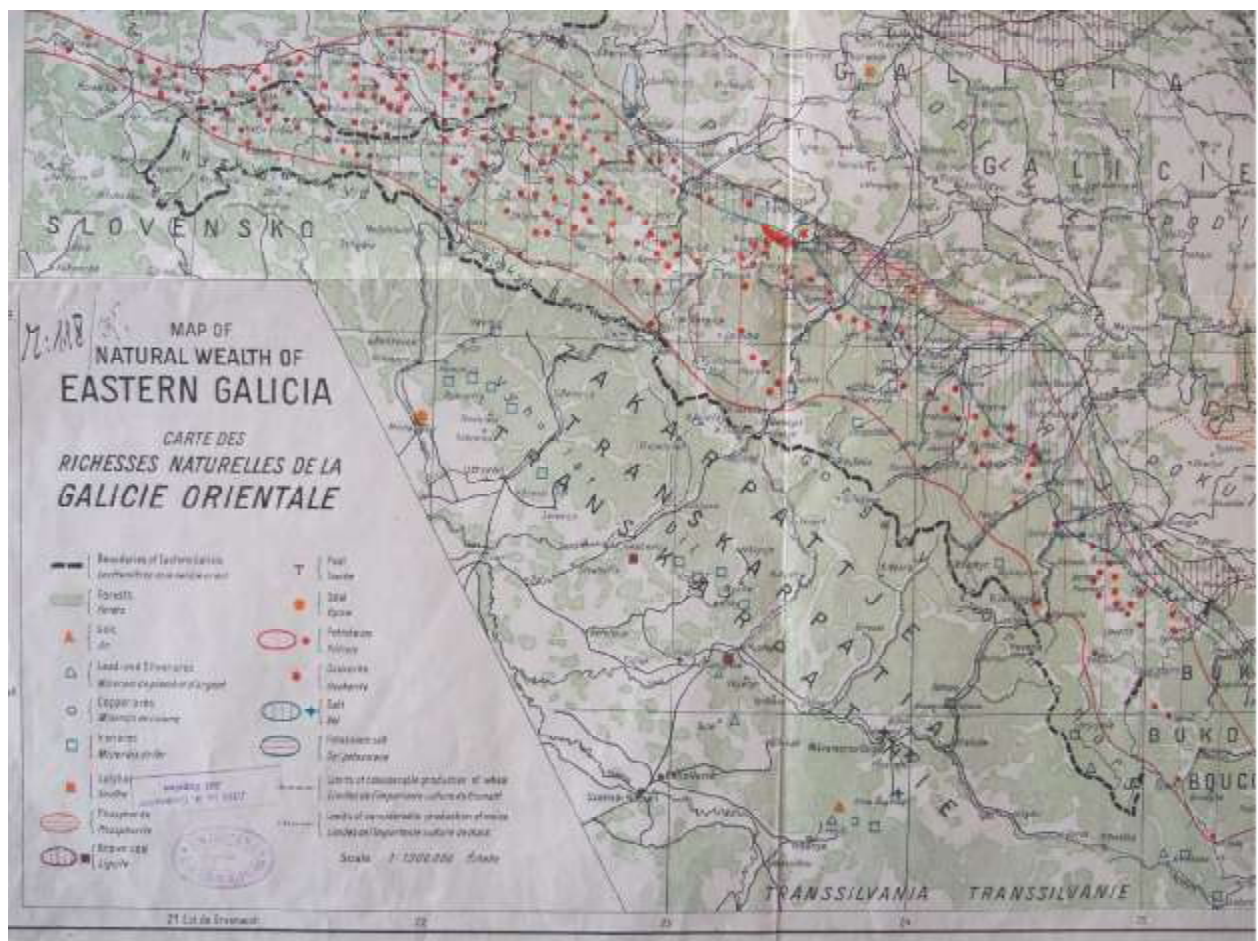

Мал. 3. Карта Західної України (Галичина і Володимирія)

Вроцлава та Братислави на заході (16-18° сх. д.) до Москви, Тули, Харкова та Мелітополя на сході (36-38° сх. д.) та від Риги і Ржева на півночі (за 56° пн. ш.) до гирла Дунаю та Кримського півострова на півдні (близько 46° пн. ш.). Меридіани та паралелі проведені з інтервалом у 2°. Подано майже всю територію України до меридіональної лінії Харків – Феодосія.

Це етнічна мапа, на якій показано розселення народів Східної Європи. Карта кольорова, на ній різними кольорами зображено ареали проживання 16-ти націй. Підписано назви держав: *Ukraina*, *Russia (Russie)*, *White Ruthenia (Ruthenie Blanche)*, *Latvia (Latvie)*, *Lithuania (Lithuanie)*, *Poland (Pologne)*, *Germany Allemagne*, *East Prussia (Prusse Orientale)*, *Czecho-Slovakia (Tcheco-Slovaquie)*, *Hungary (Hongrie)*, *Rumania (Roumanie)*. Двома мовами підписано також етнографічні українські землі: *Podlakhia*, *Polyesie*, *Lodomeria*, *Kholmia*, *Galicia*, *Transkarpattia*, *Volhynia*, *Podolia*, *Bessarabia*, *Bukovina*. Підписано Крим – *Crimea (Crimee)*. Позначено столиці: *Moskva*, *Minsk*, *Kaunas*, *Riga*, *Kyjiv*, *Warszawa*, *Budapest*; великі міста: *Katerynoslav*, *Lviv*, *Odesa* та інші; менші міста: *Sambir*, *Zytomir* тощо. Позначено моря – *Black Sea (Mer Noire)*, *Baltic Sea (Mer Baltique)*, *Azov Sea (Mer d'Azov)* та річки. Фактично це карта географічного положення Західної України у Східній Європі.

"Map of natural wealth of Eastern Galicia" ("Карта природних багатств Східної Галичини"). Масштаб 1:1 000 000. Карта двомовна – англійською та французькою. Місце видання – Відень, видавництво "Freytag & Berndt" (мал. 4). Розміри мапи: 40,7×47,5 см [14]. Вона охоплює територію приблизно від 20° сх. д. на заході до 27° сх. д. на сході та від 51° пн. ш. на півночі до 47,5° пн. ш. на півдні. На ній зображено землі Східної Галичини і підписано: *Halycyna*, *Galicia*, *Galicie*. Написи подано трьома мовами: в українській транскрипції, англійською та французькою. Межу Галичини нанесено штриховою лінією чорного кольору. На її території підписано: *Roztoce*, *Opillje*, *Podillje*, *Pokuttje*, *Pidhirje* – в українській вимові, а поза межами – *Kholmia*, *Lodomeria*, *Volhynia*, *Podolia*, *Bessarabia*, *Bukovina*, *Transkarpattia* – двома іноземними мовами. Виняток становлять Буковина і Закарпаття, які подано ще і в українському звучанні – *Bukovyna ma Zakarpattje*. Підписано сусідні країни: *Poland*, *Slovensko*, *Rumania*, *Transsilvania*. Позначено гірські хребти – *Nyzkij Beskyd*, *Vysokij Beskyd*, *Gorgany*, *Cornogory*, *Vyhorlat*, *Dil*. Вказано центр – *Lviv*, а також менші міста – *Drohobyč*, *Sambir* та інші. Позначено річки. Нанесено ареали поширення таких корисних копалин: нафти, кам'яної і калійної солей, бурого вугілля, фосфоритів, а також лісів.

Мал. 4. Карта природних багатств Східної Галичини

Значками показано родовища золота, свинцевих, срібних, мідних та залізних руд, сірки, бурого вугілля, солей, нафти й озокериту, торфу, опалу. Проведено межі найбільш продуктивних зон з вирощування пшениці та кукурудзи.

Серед карт, підготовлених С. Рудницьким, є і такі, що не побачили світ. У статті "Відповідь на лист д. С. Шелухина" [5, с. 20] він згадує про книги та розвідки, в яких мали бути вміщені карти, котрі він підготував до 1920 р. Йдеться, зокрема, про працю "Das ukrainische Problem und die Großmächte" з двома мапами. Книга мала бути надрукована німецькою, французькою та англійською мовами.

У листі до Директорії УНР від 22 лютого 1920 р. С. Рудницький повідомляє про те, що підготував рукопис німецькою мовою під заголовком "Українське питання і великі держави світу". Він мав обсяг 20 друкованих аркушів і містив дві мапи: 1) докладну етнографічну в масштабі 1:5 000 000; 2) політичної та економічної експансії великих держав у Передній Азії [2, с. 182]. Як свідчив сам автор, твір друком не вийшов [4, с. 101].

Висновки. Іншомовні мапи С. Рудницького, відомі на сьогодні, становлять близько половини усіх картографічних творів, підготовлених ученим. Чужомовних карт, в яких авторство С. Рудницького доведено, 14. На нашу думку, їх більше. Очевидно, що вчений

причетний до створення військових карт, адже працював військовим картографом під час Першої світової війни. Отже, тема потребує подальшого дослідження.

Серед проаналізованих вище іншомовних картографічних праць академіка переважають мапи України, але є також карти Східної Європи, Західної України, Галичини тощо та, навіть, карта півкуль. Це зазвичай етнічні мапи розселення українців, хоча вагому частку займають і тематичні (фізико-географічні) карти. Для укладання цих творів він застосовував масштаби в діапазоні від 1:1 000 000 до 1:30 000 000. Найбільше мап створено у масштабі 1:7 500 000 та 1:10 000 000. Карти вченого, як правило, є додатками до книжок чи журнальних статей.

Чужомовні карти 1914-1922 рр. свідчать, що С. Рудницький – вчений-картограф високого європейського рівня. Його мапи мають велике значення для розвитку української картографічної науки і сприяють поглибленню наших уявлень про розвиток української національної картографії у першій чверті ХХ століття.

Література

1. *Геринович, В.* Географія України С. Рудницького [Текст] / В. Геринович // Діло. – Л., 1916. – Ч. 77. – С. 1.

2. *Листування* Степана Рудницького [Текст] / Упорядкув., вст. стаття, прим. П. Штойка. – Л.: НТШ, 2006. – 435 с.

3. *Падюка, Н.В.* Етнокартографічні праці С. Рудницького [Текст] / Н.В. Падюка // Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. пр. – К.: ДНВП "Картографія", 2005. – Вип. 2. – С. 222-227.

4. *Прага-Харків-Соловки*: Архівно-слідча справа академіка Степана Рудницького [Текст] / Упорядкув., передм. та комент. О.І. Бабак, В.М. Даниленко, Ю.В. Плекан. – К.: І-т археогр. та джерелозн. ім. М.С. Грушевського, 2007. – 260 с.

5. *Рудницький, С.* Відповідь на лист д. С. Шелухина [Текст] / С. Рудницький // Воля. – Відень, 1920. – Т. 3. – Ч. 1. – С. 17-20.

6. *Рудницький, С.* Огляд національної території України [Текст] / С. Рудницький // Чому ми хочемо самостійної України?: упорядк., передм. О.І. Шаблія. – Л.: Світ, 1994. – 416 с.

7. *Сосса, Р.І.* Політико-адміністративні й адміністративні карти України (1918-2008 рр.): бібліографічний покажчик [Текст] / Р.І. Сосса. – К.: Ін-т іст. НАН України, 2009. – 106 с.

8. *Цюцюра, Л.Ю.* Маловідомі дрібномасштабні карти Європи та її регіонів академіка С. Рудницького 1915 р. [Текст] / Л.Ю. Цюцюра // Вісн. геод. та картогр. – 2009. – № 2. – С. 42-45.

9. *Цюцюра, Л.Ю.* Оглядова карта українських земель

Степана Рудницького: особливості розроблення та видання (1914-1921 рр.) [Текст] / Л.Ю. Цюцюра // Вісн. геод. та картогр. – 2010. – № 5. – С. 42-47.

10. *Шаблій, О.* Академік Степан Рудницький – фундатор української географії [Текст] / О. Шаблій. – Л.: Мюнхен, 1993. – 223 с.

11. *Штойко, П.* Степан Рудницький (1877-1937): життєписно-бібліографічний нарис [Текст] / П. Штойко. – Л.: НТШ, 1997. – 184 с.

12. *Штойко, П.І.* Українсько-австрійські картографічні зв'язки (за матеріалами віденського видавництва "Freitag und Berndt") [Текст] / П.І. Штойко // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. – Вип. 138. Географія. – Чернівці, 2002. – С. 206-210.

13. *Map of Western Ukraine (Galicia and Lodomeria).* – Wien, 1922. – М 1:3 000 000.

14. *Map of natural wealth of Eastern Galicia.* – Wien, 1922. – М 1:1 000 000.

15. *Physische Übersichtskarte der Ukraina und der angrenzenden Länder* // Ukraina. Land und Volk. – Wien, 1916. – М 1:5 000 000.

16. *Skizze der Hauptländer von Osteuropa* // Die Länder Osteuropas. – Kartographische Zeitschrift. – Wien, 1918. – Jg. VII. – Н. 2. – М 1:10 000 000.

17. *Territoires de la Pologne sous la domination et l'occupation Austro-Allemande* [Carte Postale]. – Edition de l'Agence Polonaise à Lausanne. – М 1:7 500 000.

Надійшла 05. 09.12

* * *

УДК 528.94

Л. М. Даценко

ҐЕРАРД МЕРКАТОР – ВИДАТНИЙ КАРТОГРАФ XVI СТОЛІТТЯ

Рассмотрена история жизни и деятельности выдающегося фламандского картографа Герарда Меркатора, 500-летний юбилей которого мировая сообщество картографов отметила в марте 2012 года. Он также внес большой вклад в развитие математики, астрономии, космографии, земного магнетизма, истории, теологии, а еще проявил себя как замечательный гравер и создатель научных приборов.

It is considered the history of life and work of an outstanding Flemish cartographer Gerard Mercator, whose 500th anniversary of the birth had been celebrated by the world cartographical community in March 2012. Besides cartography Gerardus Mercator made great contribution into the development of mathematics, astronomy, cosmography, terrestrial magnetism, history and theology, as well as he proved himself as a great engraver and creator of scientific instruments.

5 березня виповнилось 500 років із дня народження видатного фламандського картографа Герарда Меркатора (Gerard Mercator's). Він народився у 1512 р. в місті Рупельмонде (Rupelmonde), Східна Фландрія, нині Бельгія. Його батьками були вихідці з Німеччини – батько чоботар Губерт Кремер (Hubert Kremer) та мати домогосподарка Емерентія Кремер (Emerentia Kremer), які вже мали шістьох дітей до народження Герарда. Брат батька, Гізберт Кремер (Gisbert Kremer), кюре місцевого приходу, взяв Герарда під свою опіку, коли йому було 6 років. Спочатку він сам займався ним,

навчаючи латині, а потім віддав у гімназію. Навчання давалося Герарду легко, і до 8 років він уже вільно вправлявся в арифметиці та латині. У 1526 р. помер батько Герарда, а незабаром і мати. Сім'я залишилася без засобів до існування. Хлопчик хотів кинути навчання, але дядько взяв його під повне своє заступництво, включаючи і матеріальне. Завдяки Гізберту Кремеру Герард отримав освіту в гімназії невеличкого містечка Буа-де-Дюн. Хоча гімназія мала духовне спрямування, в ній вивчали і класичні давні мови й початки логіки. В цей час Герард змінює своє німецьке прізвище Кремер, що означає "крамар", на латинське Меркатор – "торгівець", "купець".

© Л. М. Даценко, 2012